

Ներկայացվում է հեղափոխության թեմային նվիրված (տես՝ <https://www.pahak.org/publications/JUNGER-REV>) գերմանացի փիլիսոփա, մարտիկ, գրող և գիտնական Է. Յունգերի հոդվածների շարքից երկրորդը:

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈՂԸ

Die Standarte. 1925. 25 Oktober.

Ազատ կամքի հարցը հազարամյակներ շարունակ բազմիցս բարձրացվել է և համաձայն ժամանակների ոգու ստացել է դրական կամ բացասական պատասխան: Մատերիալիստական դարաշրջանը, որից մենք գալիս ենք, ստիպված էր անհրաժեշտաբար ճանաչել այն և մարդու մեջ տեսնել պատմական նվաճման շարժիչ սկզբունքը: Թվում է, թե մեր օրերում, ոչ փոքր չափով, պատերազմի փորձը որոշակի ներքին շարժում է առաջացրել, և առաջացել է որոշակի նոր վերաբերմունք: Բոլոր կողմերից մեզ համակել է ավելի խորը կրոնականության որոշակի սպասումը, բարձրագույն ուժերին հավատալու ցանկությունը. այն դրսևորվում է մեր հին եկեղեցական համայնքների վերածննդով մինչև մեծ քաղաքների բարձր մտավորական շրջանակները, որտեղ այն բավարարվածություն է փնտրում օկուլտիզմի¹,

¹ **Օկուլտիզմ** (լատին.՝ occultus – գաղտնի, նվիրական), մարդու մեջ և տիեզերքում թաքնված, միայն հատուկ հոգեկան մարզումներ անցած «ընտրյալներին» հասանելի «ուժերի» գոյությունն ընդունող ուսմունքների ընդհանուր անվանումը: Փիլիսոփայական առումով ավելի մոտ է հիլոզոֆիզմին և պանթեիզմին: Նախկինում գուտ օկուլտական համարվող մի շարք երևույթներ (օրինակ, մագնիսականությունը, ձգողականությունը, հիպնոսը) հետագայում գիտական բացատրություն են ստացել: <https://hy.wikipedia.org/wiki/Օկուլտիզմ>

սպիրիտուալիզմի² և այլ տարօրինակ տեսակների մեջ: Կենսաբանության մեջ նրանք փորձում են ազատվել դարվինիզմի մեխանիկական տեսություններից և նախընտրում են վիտալիզմը³, որպես հատուկ կենսական ուժի ուսմունք՝ իր սեփական ստեղծագործական օրենքներով: Իսկ Շպենգլերը[1] իր «Աբենդլանդի անկումը» աշխատության մեջ մեր առջև բացել է մի հզոր պատկեր, որտեղ մշակույթները, աշխարհի մեծ կենսական միասնությունները, բողբոջում են ինչպես բույսերը, ծաղկում և խունանում են պայմանավորված խորհրդավոր շարժիչ կամքով:

Այսպիսի աշխարհայացքը ընդունելը բնավ չի նշանակում մեզ նետել անգործուն ֆատալիզմի⁴ գիրկը: Անձնականի հետ կապված՝ ավելի տեղին է դատավորի փորձը, որը, ի պատասխան մարդասպանի, իրեն պաշտպանելու փորձի, ասելով, որ իր անխուսափելի ճակատագիրը սպանելն է, պատասխանել է. «Իսկ իմ ճակատագիրն է քեզ մահվան դատապարտել»: Եվ եթե մենք ճանաչում ենք հեղափոխության ներքին անհրաժեշտությունը, դա չի նշանակում, որ մենք ճանաչում ենք հեղափոխականությունը և դրա ձևերը:

Երբ մենք մտնում ենք ճակատագրի մեծ շրջանակում գտնվող փոքր քաղաքական ասպարեզ և փորձում ենք քննել մեղքի հարցը, պետք է սկսենք մեզանից: Բաժանարար գիծը, որով հեղափոխությունը տարանջատում է ժողովրդին, ի տարբերություն այլ հեղափոխությունների, չի հակադրում դասերին, կավածքներին կամ կրոնական համայնքներին միմյանց, այլ ազգային մարդուն հակադրում է ոչ ազգայինին: Ինչպես արդեն ասվել է, ազգային մարդը նույնպես մեղավոր է հեղափոխության համար, քանի որ թույլ է տվել, որ այն տեղի ունենա գրեթե առանց դիմադրության: Բայց եթե ղեկավարությունը հուսահատվել է ապստամբության առաջին իսկ բռնկման ժամանակ, եթե չի համարձակվել պատշաճ խստությամբ օգտագործել իր լիազորությունների ողջ ծավալը, ապա ի՞նչ կարող է անել անհատը, որը դաստիարակվել է հնազանդության ոգով: Ոչ թե այն, ինչի համար հեղափոխությունը նախատեց իր սուրբ առաջնորդներին, նրա մեծ մեղքն էր, այլ նրա վերաբերմունքը հենց հեղափոխության նկատմամբ:

² **Սպիրիտուալիզմ** կամ **Ոգեպաշտություն**, իդեալիստական փիլիսոփայական ուսմունք, որ աշխարհի էությունն ու նախահիմքն է համարում ոգին և մատերիայի ճանաչողության հնարավորությունը ժխտելով գիտությունը փոխարինում է հավատով: [https://hy.wikipedia.org/wiki/Սպիրիտուալիզմ_\(փիլիսոփայություն\)](https://hy.wikipedia.org/wiki/Սպիրիտուալիզմ_(փիլիսոփայություն))

³ **Վիտալիզմ** ուսմունք է, համաձայն որի կենդանի օրգանիզմները արմատապես տարբերվում են անկենդան առարկաներից, քանի որ նրանք պարունակում են որոշակի ոչ ֆիզիկական տարրեր կամ առաջնորդվում են տարրեր սկզբունքներով ի տարբերություն անկենդան առարկաների: <https://hy.wikipedia.org/wiki/Վիտալիզմ>

⁴ **Ֆատալիզմ** (լատ. fatalis ճակատագրական, անխուսափելի) ճակատագրի նախասահմանված և անխուսափելի բախտին հավատն է: Հայացողություն և մարդու կյանքի մասին՝ որպես աստծո կամ ճակատագրի կողմից կամ էլ զարգացման օբյեկտիվ օրենքով կանխորոշված մի բանի և այստեղից էլ բխող պատկերացումները՝ դրանք մարդկային ջանքերով փոխվելու անհնարիության մասին: <https://hy.wiktionary.org/wiki/Ֆատալիզմ>

Քանզի մենք այստեղ դատում ենք առաջնագծի զինվորի տեսանկյունից, մեզ համար ամենակարևորը նրա դիրքորոշումն է հեղափոխության նկատմամբ:

Չորս տարվա ամենադժվար պայքարից հետո հայրենիք վերադարձած մարտիկը, ով մինչև վերջերս մնացել էր առաջնագծի զինվոր բառի մեր իմաստով և մտադիր էր մնալ այդպիսին նաև ապագայում, ով ապրել և կռվել էր իր ժողովրդի հետ ամուր միասնության մեջ, բախվեց քաղաքների նոր, օտար հարձակման և չկարողացավ հասկանալ այն: Նա, սովոր լինելով հրաժարվել կյանքին արժեք հաղորդող ամեն ինչից՝ անհատական ճակատագրից ավելի մեծ և ընդարձակ արժեքների համար, տեղ չգտավ իր համար այս անսանձ մերկ, անհագ անհատականության մեջ: Նա անմիջապես սկսեց հակադրվել հեղափոխական տեսակին որպես մահացու թշնամի, բայց քանի որ նախորդ ղեկավարությունը հրաժարվեց, նա անմիջապես չգտավ այս թշնամանքին արդյունավետ արտահայտություն տալու ձև: Նա նաև ստիպված էր սովորել մտածել նոր հասկացություններով, որոնք նրա վրա էին թափվում ինչպես գրավիչ բառերի հոսք՝ դրանք ներքին կերպով հաղթահարելու և խելագար հորձանուտում տոկունություն գտնելու համար:

Այդպիսի գրավիչ արտահայտությունների շարքում էր այժմ արդեն հայտնի «տվյալ փաստերի հիման վրա» արտահայտությունը: Եթե այս արտահայտությունը նշանակում է, որ ակտիվ մարդը պետք է հաշվի առնի դաժան իրականությունը և հարմարվի իրավիճակի ցանկացած փոփոխության, ապա առարկելու բան չկա: Բայց չկար որևէ հիմք, որի վրա կարող էր կանգնել առաջնագծի զինվորը: Այո, եթե հեղափոխությունը ստանձներ ամբողջը, եթե այն ոչ միայն պահանջեր իրավունքներ, այլև ստանձներ պարտականություններ, ապա դրա մեջ տեղ կլինեին առաջնագծի զինվորի համար: Դրա համար բավարար չէր պաշտոններ բաժանել, լրացնել թափուր աշխատատեղերը և կլանել հին կապիտալը. այն պետք է իր վրա վերցնեի երկրի պաշտպանությունը՝ պատերազմը, եթե ոչ հաղթանակի, ապա գոնե արժանի ավարտի հասցնելու համար: Այդ դեպքում այն ոչ միայն չէր կարող չպահպանել ժողովրդի քաջության միջուկը, այլև ձեռք կբերեր մի ավանդույթ, որը մինչ օրս ակնհայտորեն բացակայում է:

Երբեմն հարց է առաջանում, թե ինչու այս հեղափոխությունը, ի վերջո, չգրավեց երիտասարդ ազգային առաջնորդներին և, ամենից առաջ, առնվազն սպայական կորպուսի մի մասին, (որպեսզի նրանց աշխատանքը ապահովի զինված ուժերում իր գաղափարների իրականացման համար), ինչպես հաջողությամբ դա տեղի ունեցավ Փարիզում 1789 թվականին և Ռուսաստանում՝ Լենինի պարագայում: Պատասխանը պարզ է. գաղափարներ չկային, իսկ առանց գաղափարի կարելի է ավելի քիչ մարդկանց ներգրավել, գոնե տոկուն, քան նրանց ներգրավել առանց փողի: Մարդիկ հայտնվեցին, նույնիսկ շատ ուժեղ հեղափոխական կրքոտությամբ մարդիկ: Բայց նրանք գնացին այնտեղ, որտեղ արժեք գնալ, այն է՝ կամավորական կորպուսներ, որոնք շարունակում էին կռվել արևելյան սահմանին: Այնտեղ նրանք կատարում էին

աշխատանք, որն այդ պահին դեռ գնահատված չէր : Մյուսները նույնիսկ ուրախ էին այս կերպ ազատվելու նրանցից, քանի որ, իշխանությունը առանց պայքարի զավթելով, նրանք չէին ցանկանում հետագա զարգացում, այլ գերադասում էին անդորրություն: Նրանք բավարարվեցին «հեղափոխությունը երթով» արտահայտությամբ, որը լիովին բավարար էր անգոր բուրժուազիային վախի մեջ պահելու համար: Միայն Նոսկեն[2] կարող էր մտածել շարժումը ուժով ամրապնդելու փորձի մասին: Սակայն Նոսկեն, իր չափանիշներով, իշխանության տեր մարդ չէր, ինչպես Տրոցկին: Վերջինս նախընտրում էր երկու կողմերի առջև էլ ներկայանալ սպիտակ բաճկոնով և նստել երկու աթոռների միջև: Աշխատողների համար նա արյունարբու շուն էր, իսկ սպաների համար՝ կուսակցական քարտուղար: Նրա գործողությունները չհասան Կապպի օրոք ձեռնարկված կրակի փորձարկման մակարդակին[3]: Իսկ Կարմիր բանակը, որը գործում էր այդ օրերի ոգով, մասնագետների պակասի պատճառով վտանգավոր չէր: Քանի դեռ կոմունիզմը հիմնականում աշխատում էր պրոլետարական զանգվածների հետ մտավորականների նուրբ շերտի ղեկավարությամբ, կզիջի այն շարժումներին, որոնցում գործում էր բնական առաջնորդը, հատկապես, եթե այդ առաջնորդը նաև սպա էր: Հնարավոր էր, որ կոմունիստները, հենվելով Ռուսաստանին, հնարավորություն ունենային պատերազմ հայտարարել Ֆրանսիային և այդպիսով ազգային ուժերի մեծ մասին իրենց կողմը քաշել, քանի որ սեփականության հարցը մեզ կոմունիզմից բաժանող էական բաներից չէր: Անկասկած, կոմունիզմը որպես մարտական շարժում մեզ ավելի մոտ էր, քան ժողովրդավարությունը, և անկասկած մեր միջև որոշակի համաձայնություն կլիներ՝ խաղաղ կամ զինված: Սակայն պետք էր ընդգծել, որ այդ ժամանակվա մարդիկ ընդհանրապես չէին ցանկանում պատերազմ, չէին ցանկանում անձնական ներգրավվածություն, չէին ցանկանում արյունահեղություն, նրանք ցանկանում էին անդորրություն: Գերմանական կոմունիզմը ռուսական կոմունիզմ չէր: Կար մի գաղափար, և այն իրականացվեց ամեն ինչի ֆոնին: Նրանք կովում էին երկրի ներսում և սահմաններին: Նրանք պատմություն էին կերտում, մինչդեռ մեզ հետ՝ խոսակցությունների սրահ: Ռուսաստանում, նպատակների համար, որոնք կարող են հաստատվել կամ չհաստատվել, նրանք արմատախիլ արեցին բնակչության ամբողջ շերտեր և ցարական սպաների ղեկավարությամբ ներխուժեցին Լեհաստան, մինչդեռ մեզ հետ՝ սրճարանի ոճի և ամոթալի, բայց ձանձրալի գործողությունների միջև տատանվելով, արտահայտում էին միայն ներքին թուլություն: Կար դաստիարակության, նահատակների, դրամատիկ զարգացման, այն համոզիչ տրամաբանության պակաս, որով մեծ գաղափարի անողորմ երթը համատեղում էր գործերը: Մի խոսքով՝ կար հեղափոխության պակաս: Միանգամայն հնարավոր էր ենթադրել, որ կարճ, հզոր զարգացումը, առանց անհատների տխուր ճակատագրի, մեզ ավելի հեռու կտաներ, քան խորհրդարանական միջոցառումների սվադով մեծ վերքերը փակելը: Ռուսական հեղափոխությունը ազգային էր: Իր համար ինտերնացիոնալիզմը միայն ընդլայնում էր իր տարածման հնարավորությունները: Եթե մեր կոմունիստներն այնքան տոկունություն և համոզմունք ունենային, որ կարողանային Մոսկվայի փոխարեն

Բեռլինի հետ նապոլեոնյան ինտերնացիոնալիզմի վերածվել, ապա արժեր խոսել նրանց հետ:

Համենայնդեպս, այսպես կոչված հեղափոխությունը չկարողացավ ծառայել առաջնագծի զինվորներին, և դա նրան բնորոշ էր: Այն իրեն թույլ տվեց հրաժարվել այնպիսի խորհրդանիշներից, ինչպիսիք էին տոկունությունը, պատիվը, քաջությունը: Խորհրդանիշներ, որոնք կհանգեցնեյին հաղթանակի: Այն, որ հեղափոխությունն անհրաժեշտությամբ թշնամական դիրք էր գրավել իրական առաջնագծի զինվորների նկատմամբ, վտանգավոր էր նրա և նրանց համար, ովքեր ստանձնել էին հոգևոր և նյութական ժառանգությունը:

Եթե այն իսկապես արտադրեր մտքեր, անշահախնդիր գաղափարներ, որոնք կաճեյին ոչ թե բնագոյներից, այլ ներքին սպասումներից, ապա քաջության կորիզը բնականաբար կընկներ նրա վրա, քանի որ պատերազմի ավարտին առաջնագծի զինվորը, հրեշավոր ջանքերից հյուծված, հոգևոր լքվածության մեջ լիովին միայնակ էր զգում: Եթե այդ մարդկանց գոհաբերության ունակությանը համապատասխան ինչ-որ բան լիներ, նրանք ուրախությամբ ձեռք կմեկնեին : Բայց այս տոնավաճառում, էժան ծախսիանքով, ամուր բնօրինակ անձեր չէին պահանջվում: Այսպիսով, բոլոր սահմաններին իրեն այնքան ահեղ ցույց տված ուժը ցրվեց, ինչպես ուժերը կարող են ցրվել միայն Գերմանիայում: Եթե դրանց հաջորդեց բողոքի ցույցեր, և երբեմն՝ արյունալի բողոքի ցույցեր, այժմ ժամանակը չէր հետաքննելու, թե ում մեղքով էր դա: Դեռ կանգնեցվելու են հուշարձաններ, որոնց մասին այսօր կարիք չկա երազելու:

Այս պատերազմից հետո այսպիսի հեղափոխությունը մեր մեջ ոչ մի վեհացնող բան չթողեց, միայն ճնշող հիշողություն այն ժամանակի մասին, երբ մարդը իրադարձությունների միջով քայլելով ճոճվում էր և իրեն դրսևորում էր միայն մերկ շահախնդրության մեջ, որն ուղղված էր միայն սեփական շահին:

[1] Շպենգլեր Օսվալդ (1880-1936)՝ գերմանացի փիլիսոփա, ով զգալի ազդեցություն էր ունեցել Էռնստ Յունգերի գաղափարների վրա: Նա վերլուծել էր Արևմուտքում քաղաքակրթության ճգնաժամը իր «Աբենդլանդի կարծանումը» գրքում (թարգմանաբար՝ «Եվրոպայի մայրամուտը»):

[2] Նոսկե Գուստավ (1868-1946)՝ սոցիալ-դեմոկրատական քաղաքական գործիչ, ով 1919-ին կատարեց պաշտպանության նախարարի պարտականությունները և ճնշեց Բեռլինում կոմունիստական հեղաշրջումը՝ ասելով. «Մեկը պետք է դառնա արյունաբքու շուն: Ես պատասխանատվությունից չեմ վախենում» :

[3] Կապալ Վոլֆգանգ (1858-1922)՝ 1920 թվականի մարտին Բեռլինում դեկավարել է աջ ուժերի ապստամբությունը: Զինված ուժերը հրաժարվեցին ապստամբ-

ների դեմ դուրս գալ, և Նոսկեն ստանձնելով պատասխանատվությունը՝ հրաժարա-
կան տվեց պաշտպանության նախարարի պաշտոնից: